

Posudek disertační práce

Pavla Koláře

„Svátostná teologie Jakoubka ze Stříbra a její liturgická recepce“

Kolářův disertační spis o 148 stranách vznikl za dohledu školitele Prof. Davida R. Holetona a byl předložen UK HTF 15.V.2007.

Jeho název může být až matoucí, nakořik je spíše zkratkou, shrnující poměrně složitou konstrukci práce, sestávající ze dvou nestejných hlavních částí. Ty jsou řazeny v souladu s autorovým pracovním postupem a vyplýváním dodatečných otázek z prvotních východisek, avšak „proti časovému proudu dějinného příběhu“: První část je věnována speciální problematice liturgicko-historické, navazující na stručnější studii doktorandova školitele, zabývající se *ordine missae* ve „Voltářních knihách“ Adama Táborského jako (svého druhu) charakteristickým projevem „modlící se víry“ v pozdním utrakvismu. Kandidát zvětřil dosah učitelových thesů jak obřirností své analysy, tak i rozřřřením jejího komparativního pozadí o další dva soudobé texty z utrakvistického prostředí. Nespokojil se ovšem jen s vysoce kvalifikovaným tlumočením jednotlivin. Za variabilními projevy porovnávaných *ordinum* se vynasnažil dosáhnout k referenčnímu rámci, který by je dílem myřlenkově sjednocoval, kde byly vedeny snahou o konkrétní výraz téhož abstrakta, a dílem poskytoval výkladový klíč k rozdílům vědomě oponentním. Při tom se i on orientoval (mj., ale my se na tento rozcestník nyní souřřřredíme) na dějinné dynamice vznikající střetáním „staroutrakvistické“ perspektivy, upřené ke kořenům církve a theologie „pod obojí“ v 15. století, s perspektivou „novoutrakvistickou“, obrácenou více k podnětům reformace století 16., přicházejícím ze zahraničí – právem však museje konstatovat, že obraz historické skutečnosti s ní spojené je velice složitý a nepřehledný. Na její popis již dávno nevystačí zjednodušené linie, načrtnuté kdysi Ferdinandem Hrejsou, avšak pro jejich přesvědčivou a spolehlivou náhradu pozdější bádání dosud ještě nepřineslo dostatek dat. Nemohl tak učinit ani autor sám, jakkoliv užitečný je dílčí příspěvek, který podal, a za daných okolností tedy není divu a nelze ani označit za nelegitimní, že se na této málo prošlapané půdě uchýlil i k hodnocení do značné míry spekulativnímu. Rozhodl se tak ve specifických bodech zkoumaných liturgických textů spatřovat spíše konservativní reakci, hodlající pronikání luterských vlivů zbrzdit. A vlastně teprve odtud obrátil svůj zřřřtel

k theologickým předpokladům, o něž by se taková reakce opírala, a odůvodnil tím „přistavení“ druhé části spisu, věnovanou vybraným problematům husitské eucharistologie v 15. století. I v ní se pak zabýval nejprve oposicí mezi tábory a Petrem Chelčickým ve věci „podstatné přítomnosti Krista ve svátosti VP“ – a teprve nakonec také bohoslovím Jakoubkovým jako základem, o něž se v téže věci opřelo stanovisko Chelčického i většinového proudu v utrakvismu; dokonce poté, co byl do svého výkladu vsunul ještě i podkapitolu o „modelu“ Tomáše Aquinského jakožto (jednoho z) pozadí Jakoubkova uvažování o svátostech.

„Zpětný chod“ samotný o sobě by bylo zapotřebí kritisovat stejně málo, jako nebylo nutné odmítnout přítomnost spekulativního prvku při dějinném zařazování textů analyzovaných v první části práce. V tomto konkrétním případě však přece jen vzbuzuje pochybnosti. Nahlízet husitské myšlení na pozadí předchozí tradice středověké, v jeho zakotvenosti v ní i specifické odlišenosti od ní, jistě, to je důležitou, nezbytnou součástí odborné výbavy „historického teologa“ - ale bylo skutečně zapotřebí uvádět na scénu eucharistologii Aquinátovu při rozboru místa utrakvistických liturgických textů v debatách 16. století? Spíše povšechná podoba, ve které zde vystupuje, nepřinášejíc žádné jednoznačné řešení jednotlivin, o tom nepřesvědčuje. Ostatně zrychlený vývoj 16. století odstavil i samotnou teologii Jakoubkovu na místo až příliš vzdálené, než aby snesla opravdu přímé vztahování k dobovým sporům, a v jejich kontextu může tedy působit jako poněkud přitažená za vlasy. Ale v tomto hodnocení je také možné se odlišovat, a zde o něm netřeba debatovat. Předchozí otázce – a odmítavé odpovědi - dodává skutečného ostří teprve zjištění, že vzdálený hlas Tomášův je nám přidáván, zatímco některé ze souřadnic, v debatách 16. století aktuálních, jež by se pro zjištění místa zkoumaných utrakvistických textů v nich směly ukázat i jako důležitější, citelně chybějí. Jak mohou názory Jakoubkovy, Chelčického a jejich předchůdců přesvědčivě posloužit k objasnění posic, z nichž by pozdější utrakvisté *čelili* luterským vlivům, když není zřetelněji a věcněji zachycena povaha těchto vlivů? Jak nás má přesvědčit, že oporou utrakvistické zdrženlivosti vůči luterství měly být výsledky někdejšího sporu „starohusitských“ učitelů s tábory (s výběrovou připomínkou, jaksí bez dalšího kontextu, že táborské motivy ožívají také u Bratra Lukáše Pražského), když jsou zde naprosto opomenuty ve mnohém analogické, přece však zase také svébytné spory luterské a „helvétské“ reformace o reálnou

přítomnost Kristovu při svátosti a ve svátosti – kde ovšem, pokud o analogickou složku jde, luteráni zastávali posici „pražanů“? V tomto světle se zdá, že autor od složitostí, před které jej stavěl původní úkol, utekl příliš rychle a příliš daleko. Z první části práce ke druhé přešel přes příliš tenkou lávku, možná zrovna „oslí můstek“, za pomoci argumentace nedostatečně stringentní – a pak se nevyhneme ani závěru, že jím vybudovaný celek, z prvního pohledu vystavěný tak důmyslně, při bližším přihlédnutí nejeví dostatek koherence.

Proto soudím, že by práci v její nynější podobě nebylo vhodné publikovat. Rozhodně se však nedomnívám, že by ji nastíněný nedostatek činil nepřijatelnou jako doktorskou disertaci. Naopak mám za to, že navzdory poněkud disparátnímu vztahu jednotlivých složek spis prokazuje rozsáhlou sčtetlost autora, jeho schopnost pracovat s prameny, včetně rukopisných, metodický přístup k analýze, spekulativní nadání, jež nejspíše bude možné dále trpělivě tříbit směrem k umění pravé synthesy, a speciální kompetence jmenovitě v oblasti dějin liturgie. Lze odtud vyčíst nadějně přísliby pro další badatelský vývoj, a domnívám se, že prokázané schopnosti již v daném stadiu bohatě odpovídají požadavkům nezbytným k dosažením doktorátu theologie. Uzavírám tedy svůj posudek doporučením, aby autor dostal příležitost svou práci obhájit před zkušební komisí.

Doc. Martin Wernisch
katedra historické theologie
(církevních dějin) UK ETF

V Praze, 3. září 2007